

Treball de Fi de Grau

Títol

Cooperació de nassos: somriures que canvien vides

Autoria

Gemma Guasch Montesinos

Professorat tutor

Marta Portalés

Grau

Comunicació Audiovisual	
Periodisme	X
Publicitat i Relacions Públiques	
Comunicació Interactiva	
Comunicació de les Organitzacions	

Tipus de TFG

Projecte	X
Recerca	

Data

Del 3 al 7 de juny de 2024	X
26 de juliol de 2024	

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:	Cooperació de nassos: somriures que canvien vides			
Castellà:	Cooperación de narices: sonrisas que cambian vidas			
Anglès:	Clownish cooperation: smiles that change lives			
Autoria:		Gemma Guasch Montesinos		
Professorat tutor:		Marta Portalés		
Curs:	2023/24	Grau:	Comunicació Audiovisual	
			Periodisme	X
			Publicitat i Relacions Públiques	
			Comunicació Interactiva	
			Comunicació de les Organitzacions	

Paraules clau (mínim 3)

Català:	Pallassos Sense Fronteres, ajuda humanitària, pòdcast, storytelling
Castellà:	Payasos Sin Fronteras, ayuda humanitaria, podcast, storytelling
Anglès:	Clowns Without Borders, humanitarian aid, podcast, storytelling

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:	Reportatge sonor en format pòdcast sobre la labor de Pallassos Sense Fronteres arreu del món, passant per la seva història fundacional, trajectòria i un anàlisi del seu <i>modus operandi</i> . El procés del treball combina entrevistes a artistes i fundadors amb sons recopilats durant espectacles per crear un fil narratiu en el que l'oient se senti dins d'una funció.
Castellà:	Reportaje sonoro en formato pódcast sobre la labor de Payasos Sin Fronteras en todo el mundo, pasando por su historia fundacional, trayectoria y un análisis de su <i>modus operandi</i> . El proceso del trabajo combina entrevistas a artistas y fundadores

con sonidos recopilados durante espectáculos para crear un hilo narrativo en el que el oyente se sienta dentro de una función.

Anglès:

Radio-report in podcast format about the work of Clowns Without Borders around the world, covering their founding history, trajectory, and an analysis of their *modus operandi*. The work process combines interviews with artists and founders with sounds collected during performances to create a narrative thread in which the listener feels as if they are inside a show.

Cooperació de nassos

Somriures que canvien vides,
una aproximació a la feina
de Pallassos Sense Fronteres

“Ens han portat de tot: llibres, joguines, ordinadors...
Però mai ningú ens havia portat la vida”

Director d'una escola a Sri Lanka que va sobreviure al tsunami del 2006

AGRAÏMENTS

M'agradaria donar les gràcies a tots els pallassos voluntaris que es dediquen a fer riure als que més els costa fer-ho i que garanteixen la infància a aquells nens i nenes a qui se'ls ha arrencat injustament aquest dret.

També m'agradaria agrair als pallassos i membres de l'organització que han mantingut una actitud oberta i participativa perquè aquest projecte sortís bé.

A la meva família, que m'ha suportat en les meves hores d'aïllament: a la meva mare, per escoltar totes les músiques possibles de Pixabay i compartir les hores d'insomni amb mi; i al meu pare, per emocionar-se quan li vaig ensenyar el projecte acabat, que vaig saber que ho havia aconseguit.

I als meus amics: gràcies per escoltar-me en moments que creia que perdia el cap, gràcies per escoltar i llegir les versions més primitives i permetre'm escoltar les vostres opinions més honestes.

A tothom de qui m'hagi oblidat, gràcies.

ÍNDIX

0. Introducció.....	8
1. Què és Pallassos Sense Fronteres?.....	10
1.1. Com ajuden els seus espectacles?.....	10
1.2. El Codi Ètic de Pallassos Sense Fronteres.....	11
1.3. El sorgiment de l'art del riure benèfic.....	12
1.4. Quins riures s'han provocat en trenta anys de trajectòria?.....	14
1.4.1. Balcans.....	15
1.4.2. Magreb i Palestina.....	16
1.4.3. Amèrica Central.....	17
1.4.4. Desastres naturals. De Sri Lanka a Haití.....	18
1.4.5. Àfrica. Malnutrició i guerra.....	19
1.4.6. Pròxim Orient.....	20
1.4.7. Persones refugiades a Europa.....	21
1.4.8. Dins les fronteres.....	22
1.4.9. Sobreurevirus: suport emocional durant la pandèmia.....	22
1.4.10. Actualitat: última memòria, del 2022.....	23
2. L'art clown: com es diferencia PSF d'altres tipus d'ajuda humanitària?.....	24
2.1. La figura del pallaso.....	25
2.2. Risoteràpia.....	27
2.3. El tipus d'humor.....	29
2.4. Preshow, establint vincles amb el públic.....	30
2.5. Una ajuda puntual.....	32

2.6. Desmitificant l'heroi blanc del turisme solidari i la victimització.....	33
2.7. Esperen el seu torn, cooperen amb altres ong.....	33
3. Presentació formal del projecte professional.....	35
3.1. Estructura i temes transversals.....	36
3.2. En segona persona, construint el teu personatge.....	38
3.3. Guió literari.....	40
3.4. Escaleta.....	46
4. Metodologia.....	62
5. Bibliografia.....	64
6. Annex.....	67

0. INTRODUCCIÓ

Quan pensem en ajuda humanitària ens ve al cap menjar, mantes, joguines... Objectes materials. No pensem en el riure. Qui vol riure en situacions de desgràcia? Aquesta cita de l'exgerent de Clowns Sans Frontières France, Rima Abdul Malak, del llibre de la trajectòria de Pallassos Sense Fronteres ho explica prou bé:

Els pallassos no tenen el poder d'aturar les guerres ni de posar fi a la misèria, però amb cada espectacle que es fa, amb cada taller realitzat, és una part de la infantesa redescoberta, és la imaginació que s'apodera dels seus drets, és la humanitat resistent al caos.

Cooperació de Nassos: somriures que canvien vides és un reportatge sonor que rendeix homenatge a Pallassos Sense Fronteres i fa una aproximació a la seva feina i la seva importància al món. Us endinsareu en una història ficcionada en la qual anireu a veure un espectacle de l'organització i aprendreu sobre ella mateixa, la seva trajectòria i com treballa. La narració està escrita en segona persona, un fet que us implicarà personalment i us provocarà a reflexionar de manera crítica sobre els privilegis que gaudim i no ens adonem.

He escollit aquest tema per elaborar el Treball de fi de Grau, per una proximitat personal als pallassos. De petita, la meua família posseïa un teatre, el Guasch Teatre, es deia. Les dificultats econòmiques de mantenir un teatre infantil obert en plena era digital van provocar que tanqués, però ja era massa tard: jo ja m'havia impregnat del món artístic. El meu pare havia fet espectacles com a pallasso anteriorment, i tinc records borrosos de jugar amb nassos de pallasso vermells que trobava entre els bastidors del teatre. Encara en conservo un, com a record.

Així doncs, mai he estat d'aquelles nenes que li feien por els pallassos, perquè jo tenia una visió més profunda d'ells: em passava els caps de setmana als camerinos amb els actors, mentre es preparaven per a l'espectacle. Tot i que al teatre no feien representacions estrictament de clown, la connexió amb el valor de les arts va provocar un interès creixent en mi. Que posteriorment em volgués dedicar al periodisme internacional només explica el perquè d'aquesta combinació: pallassos en conflictes arreu del món.

En el procés metodològic d'aquest projecte he assistit a tres esdeveniments de Pallassos Sense Fronteres. He gravat tot el material sonor que he pogut recopilar i he realitzat quatre entrevistes. Un cop recollits tots els sons, he confeccionat un reportatge sonor en segona persona d'un espectacle ficcionat que explica la trajectòria de l'organització, la seva importància, la seva forma de treballar, l'ètica i la motivació dels pallassos.

A continuació trobareu un marc teòric explicatiu de Pallassos Sense Fronteres, amb una visió general de la seva feina, el seu codi ètic, la seva fundació, la seva trajectòria i elements que componen el fil narratiu del reportatge: la figura del pallasso, la risoteràpia, el tipus d'humor utilitzat, la feina prèvia a l'espectacle, el mite de l'heroi blanc del turisme solidari i la cooperació amb altres ONG internacionals.

1. Què és Pallassos Sense Fronteres?

Pallassos sense fronteres és una entitat sense ànim de lucre que funciona de manera associativa, que es va fundar el 1993 i es considera d'Utilitat Pública des del 1998. La seva missió és millorar la situació emocional dels infants que pateixen les conseqüències de conflictes armats, guerres o catàstrofes naturals a través d'espectacles humorístics de pallassos i pallasses professionals voluntaris.

El seu focus principal resideix en les missions internacionals, però també actuen a escala nacional arreu de l'estat Espanyol.

1.1. Com ajuden els seus espectacles?

- Amb suport emocional a la població afectada per conflictes o catàstrofes de forma col·lectiva. Veure riure, provocar-lo i veure a les persones que han passat pel mateix que ell rient amb tu és una mena de teràpia col·lectiva que demostra permanència i resiliència.
- Treballant pròximament amb els nens i les nenes, és a dir, els últims beneficiaris de la seva ajuda. Un contacte que s'estableix horitzontalment, sense jerarquies ni escenaris, sinó a peu de terra, al mateix nivell que els espectadors.
- Utilitzant un humor blanc, la innocència còmica i el joc. La ironia i segons quins tipus d'humor poden ser mal interpretables en diferents parts del món, però fent ús de la innocència de les bromes accessibles per a tothom, l'humor blanc, és la millor manera de garantir el riure.
- El focus són els nens, però també els adults gaudeixen dels espectacles. Els pares veuen als fills riure i, molt sovint, l'efecte que té això és molt més potent que el mateix riure dels nens.
- Evitant que els espectacles es barregin amb donacions materials, se centren en l'immaterial, en la dimensió psicològica, en la recuperació emocional, en materialitzar l'empatia i reconèixer aquestes persones que pateixen com a iguals.

- Sent imparcials entre pobles enfrontats. En alguna ocasió han treballat en una mateixa gira en dues poblacions enfrontades o han ajuntat infants de comunitats en conflicte entre si. Així demostren imparcialitat política: el que fan amb palestins, ho fan també amb israelians.
- Redimint l'espai públic. El refugiat no pot ser concebut com a ciutadà ple, per tant, no té contacte amb l'espai públic lúdic. Fent els espectacles a l'espai públic és una manera de dotar de significat al lloc de trobada, una terra amb la qual no es poden sentir arrelats.
- Mitjançant la participació femenina en tots els espectacles. Pallasses, acròbates o malabaristes estan sempre presents per redescobrir l'humor femení en diferents parts del món, allunyats de la comicitat masculina.
- Batallant el dolor de la guerra amb el riure amb tallers de jocs i obrint una possibilitat a desviar la seva atenció en una cosa nova i positiva per descarregar obsessions. No són terapeutes ni pretenen ser-ho, però les organitzacions amb qui treballen valoren la seva feina com a teràpia.

1.2. El Codi Ètic de Pallassos Sense Fronteres

Extret de la pàgina web oficial de l'organització, aquestes són les directrius ètiques des d'on treballen.

1. La principal activitat són els espectacles, però altres estan permeses si són artístiques.
2. Els beneficiaris principals són els nens i les nenes i les seves comunitats.
3. Les intervencions de l'organització seran sempre gratuïtes.
4. Els artistes no discriminaran al públic en funció de la seva ètnia, gènere, edat, religió, cultura, situació social o qualsevol altra categoria diferenciadora.
5. Els artistes seran voluntaris, només podran ser retribuïts quan treballin al seu propi país. En països on les necessitats bàsiques no estan cobertes pel

treball i/o suport governamental, les seccions podran proveir d'un estipendi a l'artista.

6. Els artistes no podran utilitzar les activitats humanitàries de Pallassos Sense Fronteres per promoure la seva carrera professional.
7. Els artistes no faran servir les activitats de l'organització per imposar punts de vista propis a tercers, no intentaran educar la població, no exerciran proselitisme de cap mena.
8. Els artistes hauran de tenir en consideració la sensibilitat del públic a l'hora de triar els continguts dels espectacles, tenint en compte el seu context.
9. En el cas que algun artista vulgui oferir testimoniatge públic de la seva experiència i expressar una posició política, hauran d'aclarir de forma expressa que Pallassos Sense Fronteres no expressa cap punt de vista polític ni pren bàndols, que tot el que diran serà a títol personal.
10. Els artistes han de ser expressament pallassos i artistes de les arts escèniques necessàriament.
11. Els artistes de l'organització respectaran les lleis, les normes i els costums culturals dels països que visiten.
12. Per aconseguir suport econòmic, Pallassos Sense Fronteres dependrà dels seus espònsors, patrocinadors i mai faltarà als seus valors ètics ni al respecte dels drets humans.

1.3. El sorgiment de l'art del riure benèfic

La germana d'un pallasso més de Barcelona, de nom Jaume Mateu, treballava d'infermera a l'Escola Projecte. Enmig del dinar de Nadal del 1992, un grup d'estudiants van fer una trucada al pallasso, proposant que es fessin espectacles als camps de refugiats de l'antiga Iugoslàvia, prop d'Itàlia. La proposta, que formava part d'unes jornades a favor de la Pau per aturar la guerra dels Balcans, tindria totes les despeses pagades per les famílies dels alumnes, qui també els acompanyarien en el viatge. Es va decidir posar data d'estrena: el següent 26 de febrer.

Ell i la seva família, Montserrat Trias i Muñoz i el seu fill de catorze anys Blaï Mateu, van recórrer els 1.260 quilòmetres de carretera que els pertocava per fer real el primer espectacle al camp de refugiats de Savudrija de Veli Joze, situat a la península d'Ístria. Presentaven *Clovni*, un espectacle de carrer on el pallasso es llançava des d'una torre de dotze metres avall a un got d'aigua. La fusió de circ i art va captivar els infants i adults de la zona, ja que els artistes estaven parlant un idioma universal: el riure. Entre els riures, les famílies enfrontades per la guerra van veure les seves diferències més desdibuixades, encara que fos de manera temporal.

La ressaca emocional d'aquest viatge es va fer llarga, i només tornar a Barcelona, els artistes ja sabien que ho tornarien a fer. el maig del 1993, un grup de malabaristes es van incorporar a l'equip i van tornar a travessar la frontera iugoslava, destí: els camps de refugiats de la zona de Varazdin. Aquell segon espectacle va confirmar el veredict: aquesta feina era útil, ja no hi havia marxa enrere.

Va ser en aquest moment quan es van posar sobre la taula les bases per a la creació d'una organització que fes espectacles gratuïts per a persones que patissin situacions de crisi, essencialment infants. Un lloc tan inhòspit com pot ser una benzinera d'una autopista francesa, Tortell Poltrona va entrar a la furgoneta on viatjaven amb un tovalló de paper amb un dibuix, que ara ja és reconegut arreu del món.

El logo acabat de dibuixar era un pallasso amb esparadraps als ulls, una bola del món per nas i un gran cor com a boca. La idea era vendre pins i samarretes amb el logo als espectacles que fessin per finançar els seus futurs viatges. “Venim dels camps de refugiats de Iugoslàvia i volem tornar-hi, els nens i nenes ens esperen, ens podeu ajudar”, dirien els pallassos.

El 23 de juny de 1993 es va materialitzar la idea: una associació amb amics del barri, companys d'ofici i membres d'entitats pacifistes i la seva seu a casa d'uns amics. Sense perdre temps, es van enviar vuit expedicions autofinançades a l'antiga Iugoslàvia, formades per artistes de tota mena: pallassos, titellaires, ballarina, mags,

músics... Fins i tot comptava amb col·laboracions d'artistes internacionalment coneguts.

L'èxit va ser tal, que amb el pas del temps es van fundar noves organitzacions a Bèlgica, Canadà, França, Alemanya, Irlanda, Sud-àfrica, Suècia i Estats Units. L'any 2012 totes aquestes organitzacions s'alien per crear una Federació Internacional i així millorar la comunicació entre les seccions: es va constituir Clowns Without Borders International (CWBI).

Després de la 1a Assemblea General de CWBI realitzada el juny del 2013 a Barcelona, es van federar dues seccions noves: Finlàndia i Austràlia. El projecte va seguir endavant buscant una major eficiència i coordinació entre les diferents entitats, i això va portar l'entrada de Regne Unit a l'Assemblea General de la CWBI celebrada a Suècia el juny de 2014.

Actualment, aquesta organització sense ànim de lucre dedicada al riure es compon de 13 seccions internacionals en actiu: Espanya, França, Regne Unit, Alemanya, EUA, Canadà, Suècia, Finlàndia, Sud-àfrica, Suïssa, Brasil, Àustria i Bèlgica.

1.4. Quins riures s'han provocat en trenta anys de trajectòria?

Des dels seus inicis, Pallassos Sense Fronteres ha portat riure i suport emocional a les persones més necessitades arreu del món. Des dels conflictes als Balcans i Palestina, passant per les crisis humanitàries al Magreb i Palestina, com també a l'Amèrica Central, fins a la resposta a desastres naturals des de Sri Lanka a Haití. La seva tasca ha arribat a la malnutrició i la guerra al continent africà, així com el suport a les poblacions del Pròxim Orient i les persones refugiades a Europa. Recentment, durant la pandèmia de COVID-19, han estat un pilar fonamental de suport emocional a escala nacional. A través d'aquest recorregut, Pallassos Sense Fronteres ha demostrat que el riure és una eina poderosa per a la resiliència i la solidaritat global.

Els següents apartats s'extreuen del llibre dels 30 anys de trajectòria de Pallassos Sense Fronteres. Els primers vuit (Balcans, Magreb i Palestina, Amèrica central, Desastres naturals de Sri Lanka a Haití, Malnutrició i guerra a l'Àfrica, Pròxim Orient, Persones refugiades a Europa i Dins les Fronteres) són les divisions que fan al mateix llibre, amb la informació extreta del mateix. La secció de Somriurevirus surt de la pàgina web de PSF i l'actualitat reflecteix l'última memòria anual que han penjat.

1.4.1. Balcans

L'esclat de la guerra de Iugoslàvia va generar una reacció solidària molt forta a Europa per part de la població civil. Catalunya va ser dels llocs d'Espanya més actius en iniciatives pioneres. La guerra de Bòsnia i Hercegovina va provocar la mobilització d'innombrables persones i col·lectius.

Durant els anys noranta, els Balcans van ser escenari d'una sèrie de conflictes violents que van tenir lloc arran de la desintegració de Iugoslàvia. Aquesta federació, composta per diverses repúbliques, es va desmuntar quan les tensions ètniques, polítiques i econòmiques internes van esclatar en violència. Les diferents repúbliques que la conformaven van entrar en conflicte i van generar cinc guerres que es van allargar fins a finals de segle:

1. Guerra d'Eslovènia (1991): Eslovènia va aconseguir la seva independència després d'una breu guerra de deu dies contra les forces iugoslaves.
2. Guerra de Croàcia (1991-1995): La lluita entre Croàcia i les forces sèrbies iugoslaves va ser intensa i prolongada, amb Croàcia finalment aconseguint la seva independència.
3. Guerra de Bòsnia (1992-1995): Un dels conflictes més brutals, que va implicar Bòsnia i Hercegovina, Sèrbia i Croàcia. Aquesta guerra es va caracteritzar per neteges ètniques i greus violacions dels drets humans.
4. Guerra de Kosovo (1998-1999): Kosovo, una província amb majoria albanesa dins de Sèrbia, va lluitar per la seva independència, provocant una resposta violenta per part de les forces sèrbies.

5. Conflicte de Macedònia (2001): Macedònia declara la independència, però el conflicte no va arribar a escalar perquè té aliats poderosos de la Segona Guerra Mundial. Es tractà de confrontaments interns entre l'exèrcit d'alliberament de Macedònia i l'actual Macedònia del Nord.

Els acords de pau, com els de Dayton per Bòsnia el 1995 i els de Kumanovo per Kosovo el 1999, van posar fi a la major part dels combats, però van deixar la regió devastada i amb profundes ferides. Es calcula que uns 130.000 van morir i 2 milions van ser desplaçats durant aquests conflictes. Més de 160 criminals de guerra van ser condemnats per la seva implicació en actes de neteja ètnica i altres atrocitats.

El 1993, PSF va realitzar vuit gires artístiques a Croàcia, i el 1994 es van fer vint gires, incloent-hi cinc a la Bòsnia assetjada. Artistes com Montse Trias, Joan Montanyés i altres van liderar aquestes accions. Els pallassos es desplaçaven en furgonetes, superant obstacles logístics per arribar als escenaris de guerra i fer riure nens afectats pel conflicte.

Després de la guerra dels Balcans, PSF va continuar visitant Kosovo per donar suport a nens afectats per la violència segregacionista i a les comunitats gitanes. Durant la crisi de refugiats del 2015, PSF va establir projectes a Macedònia i Grècia, arribant a 35.000 persones el 2015 i 10.000 més el 2016.

1.4.2. Magreb i Palestina

La història oficial assenyala que les darreres colònies espanyoles van ser Cuba, Puerto Rico i les Filipines, que es van independitzar el 1898. Però Guinea Equatorial va obtenir la seva independència el 1968, després de ser considerada una província espanyola. Una situació similar es va donar al Sàhara Occidental, que va ser abandonat per Espanya el 1975. A partir d'aquell moment, Mauritània va envair el sud del territori i el Marroc el nord, provocant un èxode massiu de la població sahrauí cap a Algèria, on actualment viuen unes 173.000 persones als camps de refugiats de Tindouf.

El 1994 i 1995 van ser anys d'esperança per resoldre el conflicte entre el Front Polisario i el Marroc, amb la possibilitat d'un referèndum. Aquest període va veure

una intensa activitat solidària a Espanya, especialment entre artistes valencians i andalusos, que es van implicar en el suport al poble sahrauí. Així va començar la relació de Pallassos Sense Fronteres amb els campaments sahrauís.

Tot i que els acords de pau de Dayton de 1995 a l'ex-Iugoslàvia van marcar un canvi per a PSF, el 1994 ja hi havia iniciatives que mostraven la seva vocació internacional. Artistes andalusos i valencians van viatjar als campaments sahrauís, i el novembre del mateix any, Tortell Poltrona i Boni & Caroli van fer la primera expedició a Palestina.

El conflicte de Palestina, des de la Nakba de 1948, ha deixat milions de refugiats vivint en condicions molt difícils. Durant els anys noranta, semblava que els acords d'Oslo obririen un camí esperançador, però la situació va empitjorar amb el temps. El 2008, PSF va ser impedit d'entrar a Gaza per l'Estat israelià, malgrat tenir tots els permisos necessaris.

Ara, els pallassos de PSF descriuen les notícies de la Franja de Gaza com esgarrifoses. Segons diu PSF, aquest genocidi és comparat amb les massacres nazis i la guerra de Vietnam, mentre els estats occidentals ho permeten amb connivència. Tots els pallassos que han estat entrevistats en aquest treball han expressat aquesta opinió, com també el seu desig de poder accedir als riures de la infància de Gaza.

1.4.3. Amèrica Central

Durant els anys vuitanta, Amèrica Central va viure una crisi profunda degut a situacions econòmiques problemàtiques, règims totalitaris i guerres internes a Guatemala, Nicaragua i El Salvador. Això va empitjorar les condicions socials, polítiques i econòmiques de la regió, afectant també altres zones com Colòmbia i Chiapas (Mèxic), on els conflictes van provocar la formació de l'exèrcit zapatista EZLN el 1994.

El 1995, Clowns Sans Frontières (Pallassos Sense Fronteres de França) va viatjar a Guatemala i Nicaragua en un moment esperançador per la fi dels conflictes. El 1992 es va signar un acord de pau a Colòmbia, influenciant El Salvador i Guatemala a

iniciar converses de pau, facilitant el retorn de refugiats a Mèxic. Els processos de pau van estar acompanyats d'una gran ajuda dirigida a les poblacions vulnerables.

El 1996, PSF va realitzar diverses gires a Mesoamèrica i va començar a actuar a Colòmbia. Aquestes gires es van autofinçar i van establir l'operativa de suport logístic per a poblacions vulnerables, amb producció des de Barcelona. Les actuacions s'adaptaven a les condicions locals, utilitzant llenguatge gestual per superar les barreres lingüístiques.

A mesura que la cooperació es va normalitzar, Amèrica va esdevenir una zona amb molts projectes de PSF, incloent-hi gires per a poblacions desplaçades, refugiades i afectades per catàstrofes naturals. Entre 2003 i 2008, PSF va dur a terme projectes per formar artistes locals, però la manca de sostenibilitat econòmica i mercat local va limitar-ne l'èxit.

Actualment, Amèrica continua sent un destí important per a PSF, amb 130 gires que han arribat a més de mig milió de persones en diversos països: Argentina, el Brasil, Xile, Colòmbia Costa Rica, Cuba, l'Equador, El Salvador, Guatemala, Haití, Hondures, Jamaica, Mèxic, Nicaragua, el Perú i la República Dominicana. Un projecte destacat és el de Quibdó (Colòmbia), combinant espectacles amb suport psicològic per a nens afectats pel conflicte intern i refugiats veneçolans per combatre la simptomatologia de l'estrès posttraumàtic, en col·laboració amb la UAB.

1.4.4. Desastres naturals. De Sri Lanka a Haití

El 2005, PSF va viatjar a Sri Lanka, ajudant nens afectats per catàstrofes naturals després del devastador tsunami d'escala 9,1 que es va produir a l'oceà Índic, que va provocar la mort o desaparició de trenta mil persones a Sri Lanka i va afectar greument altres països com Indonèsia, les Maldives, l'Índia, Myanmar i Somàlia. Un mes després, els artistes Tortell Poltrona, Malo Malísimo i els Gingers van arribar a Sri Lanka per actuar, demostrant que els pallassos podien oferir suport emocional immediatament després d'una catàstrofe, ajudant a esmorteir el trauma, bloquejos i pors, i transmetre missatges útils de prevenció.

Van descobrir que normalment els tocava el seu torn al cap de vint dies, després d'arribar l'ajuda humanitària convencional, per esmorteir l'impacte del trauma. Testimonis locals van destacar l'impacte positiu de les actuacions, i PSF, als eu llibre van citar un director d'escola que afirmava que els pallassos havien aconseguit que els nens tornessin a somriure i la por desaparegués.

Aquesta metodologia es va aplicar també després del terratrèmol d'Haití del gener del 2010, on PSF va realitzar set gires i va establir col·laboracions amb CWB US, i a Xile el mateix any, combinant espectacles còmics amb missatges de suport pràctic. L'eficàcia d'aquestes intervencions va ser evident, demostrant que els espectacles reduïen l'estrès posttraumàtic en nens afectats per conflictes bèl·lics, fet similar en casos de catàstrofes naturals.

PSF va decidir investigar científicament l'impacte de la seva feina en la reducció de l'estrès posttraumàtic. el 2017, van dur a terme una investigació amb nens refugiats sirians al Líban, demostrant que els espectacles reduïen els danys del trauma provocat per la guerra. Aquesta validació científica va reforçar la importància del treball de PSF i la seva efectivitat en contextos d'emergència.

1.4.5. Àfrica. Malnutrició i guerra

Quan PSF va decidir anar a l'Àfrica, es va trobar amb diverses reaccions. Algunes persones assumien que el que és vàlid per a les societats blanques del nord global també ho seria al sud global, mentre que altres negaven la possibilitat que PSF pogués ser útil en un lloc considerat massa endarrerit per entendre el que portaven. La realitat, però, va ser que PSF va haver de fer ajustos en els seus espectacles, adaptant-se a les cultures locals com ja ho havia fet en altres llocs del món com Guatemala, Colòmbia, el Kurdistan o Kosovo.

PSF va descobrir que les persones a l'Àfrica, com arreu del món, entenen i gaudeixen dels espectacles de circ. Els artistes voluntaris de PSF viatgen sempre amb ganes d'intercanvi cultural, tot i que sovint la manca de temps i la urgència de la seva feina limiten la profunditat d'aquest intercanvi. PSF, al seu llibre, destaca que parlar de l'Àfrica sense precisar és erroni, ja que és un continent enorme amb grans

diferències internes. Per exemple, Moçambic presenta grans contrastos entre diferents regions del país. A Occident, sovint es tendeix a simplificar i menysprear l'Àfrica, oblidant la responsabilitat que hi tenim pels mals que hi esdevenen a causa del colonialisme i el neocolonialisme.

Tot i aquestes dificultats, PSF va començar les seves intervencions a l'Àfrica subsahariana el 2001, amb una primera visita a Guinea Equatorial, una antiga colònia espanyola. Des d'aquell moment, PSF ha comprovat que els nens i nenes negres riuen i gaudeixen dels espectacles tant com qualsevol altre nen al món, sense cap tipus de prejudici o jerarquia.

A tot el continent, l'organització ha realitzat gairebé 130 accions, principalment en suport de persones refugiades i víctimes de conflictes bèl·lics oblidats. Han intervingut en països com Somàlia, la República Democràtica del Congo, Etiòpia, Angola i Sudan, així com en suport a persones amb trastorns mentals a l'Àfrica Occidental.

A Burkina Faso, PSF va portar a terme un projecte on la intervenció dels artistes ajudava a connectar els nens amb la teràpia, motivant les mares i accelerant la recuperació dels infants.

1.4.6. Pròxim Orient

A finals dels anys vuitanta, la conclusió de la Guerra Civil del Líban amb l'Acord de Taïf va marcar un moment clau en el Pròxim Orient. Tot i que la primera incursió de PSF al Pròxim Orient va ser una missió a Palestina el 1995, la seva presència sostinguda a la regió es va consolidar més tard, especialment a la vora dels conflictes armats que envoltaven l'Iraq el 2003. La commoció resultant va portar a milers d'individus a cercar refugi en països veïns com Síria, el Líban i Jordània, cosa que va dur a PSF a col·laborar amb aquests estats.

El paper de les pallasses va ser fonamental, liderant iniciatives dirigides a proporcionar suport emocional a les dones afectades per la violència sexual i l'agressió per raó de gènere. Les intervencions van ser diverses i inclusives, oferint tallers i assistència a dones de diferents comunitats.

Les expedicions es van centrar principalment a Síria, el Líban, Jordània i el Kurdistan iraquià, oferint suport als refugiats palestins, iraquians i sirians. Tal com expressen al llibre, la regió, caracteritzada per conflictes constants, roman una preocupació per a PSF, que continua treballant diligentment per oferir suport i portar riures a les poblacions més vulnerables.

1.4.7. Persones refugiades a Europa

Després de les dues grans guerres del segle XX, Europa Occidental i els Estats Units es van convertir en defensors de la democràcia i els drets humans arreu del món. Una paradoxa total, ja que en aquell mateix moment es vivien episodis com la guerra del Vietnam o la lluita per la independència d'Algèria. PSF, al seu llibre explica que els mateixos estats que presumien de ser guardians dels drets humans, actuaven amb hipocresia perpetuant aquests conflictes.

Segons expliquen al llibre, Pallassos Sense Fronteres ha viscut el retrocés europeu en la defensa dels drets humans fonamentals. La crisi de refugiats i refugiades de la tardor del 2015 va sacsejar Europa i posar en qüestió els seus valors. Des de PSF van veure que era més complicat ajudar les persones vulnerables a Europa que en altres parts del món.

PSF denuncia que Europa no només no va activar cap política d'ajut digne de ser anomenada com a tal dins de les seves fronteres des de llavors, sinó que va convertir la Mediterrània en un fossar i va subcontractar països desestructurats i/o totalitaris per gestionar aquests fluxos humans. Diuen que va renegar del dret internacional d'asil i de l'obligació de rescat en alta mar.

Van treballar a Gevgelija (FYROM) fins que les autoritats macedònies els van prohibir fer-ho per no complir disposicions burocràtiques impossibles. A Grècia hi van treballar un temps llarg, però era feixuc arribar a la gent i tot eren traves. Excepte als inicis a Idomeni, a la resta de llocs hi anaven amb complicacions, i accedint a poques persones, en comparació amb el volum de persones que hi havia en moviment.

“PSF és un col·lectiu amb una vocació humanitària que no entén de fronteres”, diuen al seu llibre. Han treballat moltíssim a Europa: el 20% de les gires les han fet a “casa”. Quasi 110 gires repartides per Polònia, Grècia, Albània, l'ex-Iugoslàvia, Itàlia, Espanya... sense comptar el que han fet les altres catorze seccions de CWBI, i principalment nou, que són europees. PSF descrivia Europa com un territori “cada cop més fronteritzat i búnqueritzat que sembla que s'esforci cada cop més a desmentir els nostres orígens i ideals”.

1.4.8. Dins les fronteres

En els seus inicis, PSF es va trobar amb un context a Espanya on es considerava que la societat disposava dels recursos suficients per atendre les necessitats dels nens i nenes locals. Però, amb el temps, Europa va experimentar dos canvis històrics que van fer trontollar la seva comoditat.

La crisi financera del 2009 va posar a prova moltes organitzacions humanitàries, però PSF va aconseguir adaptar-se i superar aquests desafiaments. I va ser just quan semblava que la situació s'estabilitzava, que l'aparició de la pandèmia de la COVID-19 va aturar molts dels projectes internacionals de PSF, excepte els que es van mantenir actius a Burkina Faso i Líban, gràcies als esforços dels pallassos locals de les zones.

La pandèmia va representar un nou desafiament per a l'organització, però els pallassos i pallasses de PSF van trobar maneres innovadores de seguir portant alegria, com actuacions telemàtiques i vídeos de prevenció.

1.4.9. Somriurevirus: Suport emocional durant la pandèmia

Durant la pandèmia de COVID-19, Pallassos Sense Fronteres va llançar el projecte "Somriurevirus" amb l'objectiu d'oferir suport emocional a la infància més vulnerable d'Espanya. Des del setembre de 2020 fins al juliol de 2021, l'organització va realitzar espectacles i activitats de circ en zones greument afectades per la crisi sanitària, així com en escoles de màxima complexitat. Aquestes intervencions es van fer en

un context molt complicat, marcat per les conseqüències del confinament estricte decretat el 14 de març de 2020.

El confinament va ser una mesura necessària que va tenir un gran impacte emocional, especialment en els nens i les persones més vulnerables. Durant els primers mesos, milions de nens van estar tancats a casa sense poder sortir al carrer, cosa que, a més de sentir una soledat impròpia d'aquesta època de creixement de la seva vida, va accentuar les desigualtats socials que ja ens caracteritzaven. Mentre alguns nens es confinaven en espais amplis i còmodes, altres ho feien en espais petits, sovint compartits i sense accés a l'exterior o a internet. La directora de Salut Mental de l'OMS, Dévora Kestel, va equiparar el dany psicològic provocat per la pandèmia al que es viu en situacions de guerra o catàstrofes.

L'objectiu principal del projecte Somriurevirus era oferir suport emocional a la infància, especialment aquells nens en risc d'exclusió social que van patir amb més contundència les conseqüències psicològiques de la crisi. A més dels nens, els beneficiaris també incloïen adults i familiars dels infants, que sovint també necessitaven aquest suport emocional.

En aquest context, el 2021, Pallassos Sense Fronteres va dur a terme espectacles de pallassos i activitats de circ impartits per artistes professionals, dissenyats per crear un ambient festiu i de diversió. Aquests espectacles no només oferien una estona d'entreteniment, sinó que també contribuïen a millorar la salut emocional dels assistents.

1.4.10. Actualitat: última memòria, del 2022

Segons l'última memòria anual publicada per l'organització, el 2022 va ser un any de recuperació per a Pallassos Sense Fronteres després de la pandèmia de COVID-19. Mentre les restes d'aquesta disminuïen, una nova guerra esclatava a Europa, a Ucraïna. Aquest fet va requerir grans esforços per respondre a l'emergència als territoris fronterers, especialment a Polònia. Només tres setmanes després de l'inici del conflicte, el primer equip d'artistes ja estava sobre el terreny. Durant l'any, es van

dur a terme un total de deu gires consecutives a Varsòvia i diverses localitats de la frontera est, oferint suport emocional i psicològic a la infància i la població refugiada que arribava.

Malgrat l'atenció mediàtica centrada a Ucraïna i voltants, Pallassos Sense Fronteres no va deixar de banda altres conflictes arreu del món. El projecte "Fem Riure, Fem Futur" va continuar a la Vall de la Bekaa (Líban) i Quibdó (Colòmbia), amb l'objectiu de reduir la simptomatologia causada per l'estrès posttraumàtic en nens i nenes que han viscut la violència de prop. Per primera vegada, l'organització va arribar a Zimbabwe, al camp de refugiats de Tongogara, i també es va desplaçar a la frontera nord de Mèxic amb ACNUR, on hi ha un gran flux de persones migrants en situació de vulnerabilitat.

Després d'uns anys sense visitar-los, van tornar als "oasis d'amour" de Togo i Benín, centres que acullen persones estigmatitzades per patir malalties de salut mental. A més, es van realitzar espectacles pels nens de l'Equador i Sierra Leone.

A Espanya, Pallassos Sense Fronteres va reprendre el projecte "Somriurevirus" a les escoles catalogades de màxima complexitat, ampliant-lo a diversos territoris com Astúries, Extremadura, Lleó, Saragossa i Madrid.

En total, el 2022 Pallassos Sense Fronteres va realitzar 25 gires, arribant als cors de 71.000 persones.

2. L'art clown: com es diferencia PSF d'altres tipus d'ajuda humanitària?

El pallasso, com altres artistes, té la capacitat de comunicar valors i despertar voluntats en favor dels Drets Humans (Amnistia Internacional, 2007).

Tota ajuda humanitària consisteix a brindar un recolzament material, logístic i, en aquest cas, psicològic, a les persones afectades per catàstrofes naturals, fam, conflictes armats, guerres, séquies, inundacions, terratrèmols, huracans, desplaçaments i migracions, entre d'altres. Tot i que, actualment, el 80% de les

necessitats humanitàries deriven de conflictes armats, segons el Consell Europeu (Amnistia Internacional, 2007).

L'ajuda humanitària abasteix diverses activitats: alimentària i nutricional, allotjament, aigua i sanejament, protecció davant danys físics i psicològics, violència sexual i de gènere, educació en situacions d'emergència i ajuda econòmica. Que no s'ha de confondre amb la cooperació per al desenvolupament internacional, que té uns objectius a llarg termini i busca l'autosuficiència de països en vies de desenvolupament, sense posar a les persones al centre de la mira, sinó com a beneficiàries secundàries (Amnistia Internacional, 2007).

Les organitzacions d'ajuda humanitària de les que més se sent a parlar són les procedents de les Nacions Unides, com ACNUR i UNICEF, i també altres com la Creu Roja. Totes aportant una ajuda humanitària principalment física, sense centrar-se en la part psicològica de les persones que ho necessiten.

Una ajuda humanitària psicològica és difícil d'imaginar. Una ajuda humanitària psicològica hauria de ser continuada i, per la mateixa definició del que és la mateixa, proporcionant els seus serveis en moments concrets, resulta incompatible. Però la feina de Pallassos Sense Fronteres n'és una aproximació, sense voler ser-ho.

Per arribar a entendre el funcionament de les organitzacions de clowns, cal primer comprendre el que significa veritablement l'art clown, la funció del pallasso, les seves motivacions i els efectes que té.

2.2. La figura del pallasso

L'art del clown es pot dividir en tres funcions diferents: la ritual, la sanadora i la social. Relacionades amb aquestes funcions, s'identifiquen tres categories on englobar els pallassos: el pallasso artístic o escènic per la funció ritual, el pallasso terapèutic per la funció sanadora i el pallasso social per la funció que rep el mateix nom. Aquesta classificació es construeix en relació als seus objectius, el lloc d'actuació i l'ús particular de la tècnica clown (Ros i Úcar, 2013).

El pàllasso artístic és el pàllasso tradicional, el que veiem als teatres. Es defineix per ser aquell que pretén generar sensacions positives mitjançant el comicisme de la vida quotidiana i actua en espais pròpiament artístics, com els circs i els escenaris.

El pàllasso terapèutic és aquell les intervencions del qual promouen la salut i el benestar dels espectadors beneficiaris, que acostumen a trobar-se a hospitals, residències d'ancians o centres de menors. Ho fan mitjançant l'estimulació del descobriment lúdic, l'expressió o apreciació d'allò absurd o incongruent de les situacions de la vida. És el cas dels Pallapupas (també catalana, de l'any 2000), Sonrisa Médica (pionera a l'estat espanyol, començant a l'any 1994), Le Rire Médecin (fundada a París el 1991) i Clown Care Unit (de Nova York, nascuda el 1985).

Finalment, dins del pàllasso social, apareixen diferents tipus: el comunitari, el rebel, el socioeducatiu i l'humanitari. Tots tenen les seves diferències i similituds, es caracteritzen per espais i objectius diferenciats, però allò comú que els uneix com a pàllasso social és una defensa i reivindicació dels Drets Humans rere totes les seves accions (Ros i Úcar, 2013).

El pàllasso comunitari és l'agent artístic dedicat a la construcció i la recerca de la creació d'espais de joc còmics i poètics en llocs públics. Té l'objectiu d'arribar a aconseguir l'apropament i la implicació de la comunitat en els espectacles, la unió de les persones.

El pàllasso rebel és la cara de la desobediència civil. Amb una participació política total, els pàllassos rebels pretenen trencar amb el poder de les jerarquies i el poder bèl·lic i militar, fent del riure una arma de construcció massiva. Acostumen a actuar en accions i manifestacions polítiques i ciutadanes.

El pàllasso socioeducatiu intenta afavorir el desenvolupament de la ciutadania en dimensions personals, socials i crítiques. En definitiva, educar és la missió final, per això acostumen a trobar-se en espais educatius: escoles, educació especialitzada, d'adults, animació sociocultural, de la salut, ambiental...

I el pàllasso que defineix els protagonistes d'aquest reportatge, l'humanitari, és aquell que promou l'ajuda humanitària a través d'espectacles per aconseguir una millora de les condicions de vida en zones afectades per conflictes bèl·lics,

desastres naturals, pobresa, desplaçaments i altres adversitats que fan de les persones que hi viuen més desfavorides (Ros i Úcar, 2013).

Pallassos Sense Fronteres és el clar exemple de pallasso humanitari, el tipus de pallasso social que s'apropa una mica als altres tipus. L'humanitari té una mica de rebel perquè trenca amb el poder bèl·lic, però es diferencia perquè no es posiciona en bàndols polítics. L'humanitari també és comunitari, perquè reescriu l'espai públic per retrobar-se momentàniament i reforçar la comunitat d'aquells que pateixen la mateixa situació. L'humanitari és també socioeducatiu, perquè és una clara connexió intercultural, però l'objectiu final no és d'educar.

2.3. Risoteràpia

La risoteràpia és un complement a les teràpies tradicionals, que si bé ajuda a millorar la salut de les persones, no és un substitut dels tractaments convencionals. Simplement, busca promoure la importància de les emocions, l'humor i l'optimisme com a mitjans per aconseguir el benestar del pacient (Christian, Ramos, Susanibar i Balarezo, 2004).

Segons diversos autors, els efectes de la rialla en l'organisme són múltiples i s'utilitzen per superar problemes físics, psicològics i socials. Aquests efectes són:

Analgèsics (Christian, Ramos, Susanibar i Balarezo, 2004):

- Es segreguen endorfines, una mena de morfines segregades pel cervell, amb alts poders analgèsics que alleugen el dolor.
- Adrenalina, un component que en bona mesura potencia la creativitat i la imaginació.
- Allibera dopamina, que millora l'estat d'ànim.
- També serotonina, que té efectes calmants.

Psicològics (Christian, Ramos, Susanibar i Balarezo, 2004):

- Elimina l'estrès. Es produeixen les hormones anteriorment anomenades (endorfines i adrenalina) que eleven el to vital i ens fan sentir més desperts al

contrarestar les migranyes, malalties cutànies, hipertensió arterial, depressió, problemes del cor, càncer, úlceres, alopecia, reumatismes, anorèxia, bulímia i diarrees.

- Alleuja la depressió, perquè és més receptiu i es veu el costat positiu de les coses.
- Procés de regressió, és a dir, una regressió a un nivell anterior de funcionament mental o emocional, generalment com a mecanisme per alleujar una realitat que es percep com dolorosa o negativa.
- Exteriorització, ja que a través de la rialla les persones exterioritzen emocions i sentiments. A vegades és percebuda com una energia que urgeix ser alliberada, sobretot quan necessitem riure i la situació social no ho permet.
- Millora l'autoestima.
- Millora l'objectivitat a l'hora de plantejar problemes.
- Disminueix els pensaments negatius.
- Deshinibeix i allunya la timidesa i la por.
- Ajuda a l'autocomprensió i la comprensió dels altres.
- Disminueix la depressió, l'ansietat i l'estrés.
- Augmenta la creativitat de les persones que ho practiquen.

Socials (Christian, Ramos, Susanibar i Balarezo, 2004):

- La rialla és de caràcter contagiós.
- Fa més fàcil la vivència de situacions incòmodes diverses.
- Li dona importància al poder comunicatiu de l'humor.
- Representa una bona manera de trencar el gel en situacions emocionalment hermètiques.
- Millora les relacions interpersonals i crea vincles humans.

Aquests aspectes són sensibles a l'educació rebuda, però conjuntament afecten a la intel·ligència emocional, que inclou reconèixer els propis sentiments i desenvolupar la capacitat d'administrar-los, millorar la motivació pròpia, reconèixer les emocions dels altres i saber reaccionar adequadament als sentiments de l'altre, és a dir, a tenir empatia (Christian, Ramos, Susanibar i Balarezo, 2004).

2.4. El tipus d'humor

L'humor és un concepte delicat. La seva subjectivitat el fa susceptible de ser mal interpretat o de simplement no agradar. Si dins un mateix país una broma ja pot generar polèmica, com es pot fer riure amb les mateixes actuacions tant a l'Amèrica Central com a l'Orient Mitjà?

Hi intervenen molts factors en l'humor. L'emissor -en aquest cas, el pallasso- envia un missatge esperant que el receptor -els nens i adults del públic-, no només l'entengui, sinó que comparteixi la seva mateixa simpatia i li faci gràcia. Està clar que fer bolos en un país on tothom parla la mateixa llengua és relativament fàcil, no hi ha una barrera comunicativa, es comparteix la llengua i, per tant, crear aquest vincle amb el públic, que fa que emissor i receptor s'entenguin, es facilita.

Però la connexió entre uns pallassos i un públic que no parlen la mateixa llengua no es fa fàcil. A més, el xoc cultural hi té molt a veure, les creences o la religió condicionen enormement la recepció del missatge, i de vegades el que pretenia ser una broma inofensiva es converteix en una falta de respecte.

Precisament per això, Pallassos Sense Fronteres fa ús de l'humor blanc. Un tipus d'humor que es caracteritza per ser inofensiu, amable i sense contingut ofensiu o vulgar. Es tracta d'un humor net, apte per a totes les edats i situacions, i que no busca fer mal a ningú. Aquest tipus d'humor sovint es basa en situacions quotidianes, absurditats o jocs de paraules. Tot inofensiu. El Negro i el Flaco, a la seva entrevista, van exemplificar l'humor blanc amb caigudes i errades, sobretot. És típicament humorístic sense necessitat de recórrer a temes polèmics, tabús o que puguin resultar incòmodes per a alguna persona o col·lectiu.

Alguns exemples clars d'humor blanc es poden trobar en programes de televisió antics, com les comèdies de situació clàssiques, on les situacions humorístiques solen ser senzilles i familiars, o en les historietes de diaris i revistes, com les de "Peanuts" de Charles Schulz, que sovint utilitzen un humor dolç i innocent. Caigudes, representacions exagerades d'una situació quotidiana, repeticions

Els principals trets de l'humor blanc són:

- No pretén ferir ni ofendre ningú.
- Sol ser comprensible per un ampli ventall de públics, independentment de l'edat, cultura o context.
- Les situacions humorístiques són fàcils de comprendre i no requereixen un coneixement previ o profund.
- Evita llenguatge groller, situacions compromeses o temes tabú.

Una característica essencial que garanteix que sigui universal és el silenci. Bé, no el silenci com a tal, sinó l'absència de paraules. El silenci en un espectacle de Pallassos Sense Fronteres seria sinònim de fracàs. L'absència de paraules obliga als pallassos a comunicar-se amb el cos, els gestos, les expressions facials, els sons i onomatopeies... Llenguatges fàcils de llegir des de qualsevol part del món, sense espai per malinterpretacions.

Així doncs, com a exemples de l'ús d'humor blanc des de Pallassos Sense Fronteres observats en els espectacles vistos durant transcurs d'elaboració d'aquest projecte trobem: les constants caigudes -d'objectes i d'ell mateix- de Pepe Viyuela, els rols pactats entre el Flaco y el Negro on un d'ells és més "tonto" i l'altre el posa en evidència o els gestos exagerats de Pep Callau.

2.5. Preshow, establint vincles amb el públic

Abans de cada espectacle, els pallassos de PSF dediquen temps a crear vincles amb el públic, especialment amb els nens, per evitar espantar els nens. Aquesta preparació és fonamental per establir una relació horitzontal amb la comunitat.

Per Tortell Poltrona, un dels mètodes més efectius és vestir-se i maquillar-se davant dels nens. A l'entrevista va dir que això ajuda a eliminar qualsevol por o recel que puguin tenir els nens que mai han vist un pallasso. Eliminant els bastidors i el secretisme demostra que darrere del maquillatge i el vestuari hi ha una persona amigable, creant així un ambient de confiança i familiaritat pels nens.

Per la companyia El Negro y el Flaco, la seva estratègia és la música. L'utilitzen com a eina per a crear un ambient festiu i acollidor. Abans de l'espectacle, els pallassos posen música de fons per atraure els nens i fer-los sentir més còmodes i, segons va dir el Flaco, “destensar l'ambient”.

Per connectar millor amb els nens i les seves famílies, Pep Callau sol fixar-se en paraules i frases bàsiques en la llengua local que senti abans de l'espectacle i se les aprèn. Durant el mateix, utilitza aquestes paraules i frases i genera complicitat, ja que els nens aprecien l'esforç dels pallassos per comunicar-se en la seva llengua, i sorpresa per haver-ho fet. Aquesta atenció al detall mostra respecte per la cultura de la comunitat i crea una connexió més profunda.

Tots els entrevistats coincidien que, a més a més, abans que comenci l'espectacle, es dediquen a jugar amb els nens una estona. Aquesta interacció no només ajuda a trencar el gel, sinó que també permet als nens acostumar-se a la presència dels pallassos en un context d'oci relaxat. Jugar a jocs senzills, fer malabars o simplement fer riure els nens amb petites bromes crea un clima de confiança i familiaritat.

Veure els pallassos maquillar-se i jugar amb ells abans de l'espectacle ajuda a reduir qualsevol por o ansietat que els nens puguin tenir. Anna Montserrat va descriure el xoc de veure'ls vestits de colors com “extraterrestres” i Tortell Poltrona va explicar que a l'Àfrica els nens creien que els pallassos eren xamans. Aquests processos de familiarització fan que els nens estiguin més receptius i disposats a gaudir de l'espectacle.

Les interaccions prèvies a l'espectacle ajuden a trencar el gel, ja que “trencar el gel és el més important”, assegura El Flaco a l'entrevista. Aquests moments d'alegria i connexió poden tenir un impacte significatiu en el seu benestar emocional, especialment en contextos de crisi o dificultat.

El temps que Pallassos Sense Fronteres dedica a establir vincles amb els nens abans dels seus espectacles és una part crucial del seu enfocament. Aquesta preparació no només millora la qualitat de l'espectacle, sinó que també assegura que els nens se sentin segurs, valorats i estimats. Mitjançant aquestes estratègies dels voluntaris, (la música, l'aprenentatge de la llengua local i els jocs, entre altres) els pallassos creen una atmosfera de distensió i alliberament en un entorn de confiança.

2.6. Una ajuda puntual

Com qualsevol tipus d'ajuda humanitària, tota activitat artística, sobretot la clown, fa possible el reconeixement mutu i la preocupació per altres éssers humans (Ros i Úcar, 2013). Però l'espectacle dura un temps i després s'abaixa el teló, per tant, aquesta connexió humana i el que comporta no és mai permanent.

Les emocions que se senten durant un espectacle no poden durar sempre. Un riure dura el que dura, no es pot forçar per a continuï eternament, com unes sabatilles vermelles que facin ballar i ballar fins a perdre el coneixement. No es pot pretendre que el riure ocultï o maquilli el dolor i patiment que pot sentir un infant refugiat, que viu en territori afectat per la guerra o que casa seva ha estat destrossada per un terratrèmol.

Per processar totes les emocions que això provoca, per tenir cura de la salut mental dels infants en aquestes situacions és imprescindible que no visquin enganyats, creient que tot és divertit, de color de rosa, com un espectacle còmic. Per pair-ho bé, han de reconèixer el seu voltant i han de comprendre els que els ha passat, per superficialment que sigui, sense oblidar-se que encara és possible riure i passar-s'ho bé enmig de la desgràcia. No ignorar que hi pot haver una finestreta còmica en el seu imposat dia a dia.

2.7. Desmitificant l'heroi blanc del turisme solidari i la victimització

Dins el marc de l'ajuda humanitària, sovint es confon el voluntariat amb el turisme solidari. “Aquella selfie amb els pobres”, segons va dir Pep Callau a l'entrevista realitzada per aquest treball. La concepció de l'heroi occidental que va a salvar les comunitats empobrides i necessitades està arrelada en una narrativa paternalista i colonialista que és contrària als valors de PSF.

Aquest concepte de l'heroi blanc perpetua la idea que les comunitats empobrides són incapaces de solucionar els seus problemes sense l'ajuda dels occidentals. Un fet que simplifica els complexos contextos que viuen molts països, els posen tots al mateix sac i perpetua una dependència inútil i perjudicial.

Aquesta mentalitat pot fomentar el "mite o complex de salvador blanc" en el voluntari: conscient o inconscientment sentir-se superior a les persones locals del país que rep l'ajuda, adoptant una actitud paternalista. En l'article de RTVE *El turismo solidario, una tendencia que no convence a todos: "Hace de la pobreza un espectáculo"*, el director de The Health Impact, Pablo Sánchez, definia el turisme solidari com “una pràctica racista i neocolonialista” (Gómez Sánchez, 2022).

En lloc de perpetuar narratives paternalistes i colonialistes, PSF promou la col·laboració basada en el respecte mutu, l'apoderament local i la comprensió profunda de les dinàmiques històriques i culturals. Com? Els pallassos es mimetitzen amb l'entorn i no imposen horaris, dinàmiques o humor. S'adapten a la cultura local, tot i que això signifiqui censurar part dels seus espectacles. Anna Montserrat va parlar d'aquesta censura, sobretot als països musulmans, quan li van prohibir un número on es treia una flor del cul. Ella ho va acceptar sense dubte, ja que va dir que no anava a alliçonar ni jutjar ningú, només anava a fer riure, ella és pallassa i punt.

2.8. Esperen el seu torn, cooperen amb altres ONG

El model de treball de Pallassos Sense Fronteres es basa en la col·laboració amb altres ONG i organismes internacionals, com l'ACNUR, que juguen un paper crucial en l'efectivitat i l'eficiència de les seves intervencions.

L'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) és “el bracet” del qual van sovint agafats els Pallassos Sense Fronteres, segons van dir Pep Callau i Anna Montserrat a les seves entrevistes. ACNUR té la infraestructura i la capacitat d'arribar ràpidament a les zones de crisi, establint camps de refugiats i proporcionant els recursos bàsics necessaris per a la supervivència. Aquest és el primer pas. En una segona fase, quan les necessitats bàsiques estan més o menys cobertes, ACNUR i altres organitzacions contacten PSF per portar els seus espectacles.

Aquest model permet que PSF arribi a una comunitat més o menys establerta i amb una estructura de suport logístic. Això no només facilita l'organització dels espectacles, sinó que també garanteix que l'impacte emocional i psicològic dels seus actes sigui més profund, ja que les persones estan en una fase on poden començar a pensar més enllà de les necessitats immediates de supervivència.

Un dels aspectes destacables de PSF és la seva capacitat d'adaptar-se a les circumstàncies locals. Tot i que sovint planegen els espectacles amb antelació, PSF treballa amb molta flexibilitat. Segons van explicar El Negro y el Flaco a la seva entrevista, quan arriben a una zona en una expedició, no només executen els espectacles programats, sinó que, si troben oportunitats per actuar en altres comunitats properes, ho fan sense dubtar-ho. Aquesta adaptabilitat és possible gràcies a les col·laboracions amb altres organitzacions locals que coneixen bé el territori i les necessitats de la població.

PSF treballa sovint amb una varietat d'organitzacions locals i internacionals per garantir que els seus espectacles arribin al màxim nombre de persones possible. Aquestes organitzacions poden incloure ONG locals, grups comunitaris, escoles, hospitals i altres entitats que tinguin accés directe a la població afectada.

Les col·laboracions no només tenen a veure amb la programació d'espectacles, sinó també amb la logística i la seguretat. Tal com va explicar l'Anna Montserrat durant l'entrevista, les organitzacions locals sovint proporcionen transport, propostes d'allotjament i altres formes de suport logístic que permeten als pallassos centrar-se en la seva feina sense preocupar-se per la infraestructura.

El model de treball de Pallassos Sense Fronteres, basat en la col·laboració amb altres organitzacions, és un exemple excel·lent de com les ONG poden unir forces per maximitzar el seu impacte. Aquesta xarxa de suport permet que PSF sigui flexible i adaptable, arribant a més comunitats i oferint un suport emocional valuós en situacions de crisi.

3. Presentació formal del projecte

Vivim en un món on el contingut radiofònic cada cop més gira entorn de les personalitats que el locuten, on les cròniques elaborades només es troben a la premsa escrita i ja són escasses per si mateixes. Elaborar una peça, curar-la i oferir a l'oient una experiència sensorial al moment d'escoltar-la és un privilegi del qual només gaudeix la ficció. Els documentals audiovisuals s'acosten més al gènere: són capaços d'oferir contingut informatiu i de qualitat sense perdre de vista la creativitat i la bellesa. Construir bellesa amb la imatge és fàcil, tothom ha vist peces audiovisuals d'imatge molt treballada i estètica. Però i el so? El so també pot tenir bellesa, pot evocar una història i pot oferir aprenentatge.

Cooperació de Nassos: somriures que canvien vides és un projecte radiofònic que dona veu a aquesta organització d'ajuda humanitària i la seva feina arreu del món. El seu format novel·lat i quasi ficcionat li aporta una perspectiva íntima, personal, creativa i original, que qualsevol altre reportatge no seria capaç de donar. Fer un reportatge de ràdio purament informatiu no atraparia de la mateixa manera a l'oient com ho pot fer una bona història. El truc resideix en aplicar els mètodes de la literatura per escriure un guió digne d'una micro-novel·la, enganxar a l'oient implicant-lo directament en la història mitjançant l'ús de la segona persona del singular en les parts ficcionades i utilitzar les expertes veus dels testimonis per donar força a la part més informativa del guió, com si fos un espectacle.

La manera en la qual construeixo el teu personatge és una crítica. Una crítica a nosaltres, privilegiats, i la nostra manera d'infravalorar el que tenim. A nosaltres no ens calen uns pallassos de l'altra punta del món per treure'ns un somriure i no sabem la sort que tenim.

És un pòdcast? Sí. És un reportatge? Sí. És una crònica? Sí. És una crítica? Sí. És una narració ficcionada? Sí. És una experiència sonora? També.

El podeu escoltar al següent enllaç:

https://drive.google.com/drive/folders/1xlxvBfVCWiteNSNFRNgHUWqXFjDwO2l8?usp=drive_link

3.1. Estructura i temes transversals

L'elaboració d'aquest reportatge radiofònic convergeix tota la recerca feta al marc teòric en un guió creatiu i ficcionat. Escrit en segona persona, el teu personatge va a veure un espectacle (sense saber de què anirà) i veu l'ambient previ al mateix, que és una part essencial en els espectacles de Pallassos Sense Fronteres, perquè connecten amb el públic, però aquí serveix per presentar la personalitat i la veu dels personatges.

Encara no sap els noms dels personatges, però una pallassa li dona el fulletó de l'obra i allà té la informació que es trobarà, com el repartiment de l'espectacle, amb el nom dels entrevistats. Mentre llegeixes el "Dramatis Personae", cada cop que es parla d'una persona van sonant gravacions de les seves veus durant el preshow que feien als espectacles que vaig assistir. Així l'oient relaciona la veu amb el nom i el càrrec, sense necessitat de tornar-ho a repetir durant l'espectacle. No es presenta la veu de tothom, perquè en les gravacions dels espectacles que vaig fer, molts d'ells ja es presentaven a ells mateixos, i si ho incloïa com a part de l'espectacle quedaria més autèntic, fluid i no tant ortopèdic.

A continuació, el teu personatge segueix llegint el fulletó: la trajectòria de PSF al llarg dels anys, procurant no donar massa dades, per no cansar a l'oient, sabent que és un apartat poc atractiu perquè només és la meua veu i una mica de música per diferenciar la secció de la narrativa.

Immediatament després, amb context històric i les veus presentades, comença l'espectacle. Els primers minuts d'aquest és una construcció ficcionada de fragments dels espectacles gravats. La presentació del llibre de PSF va servir moltíssim, tot excepte la presentació de El Negro y El Flaco s'extreu d'aquell dia, de manera

editada i resumida. La introducció amb Pep Callau donant la benvinguda a Andreu Buenafuente i Tortell Poltrona queda més o menys igual, després afegeixo la interrupció de Pepe Viyuela abans d'introduir a la parella de pallassos, per després donar pas a la lectura del fragment del llibre d'Anna Montserrat.

I així, un cop tornades a presentar les veus dels personatges, comença la construcció de les declaracions. Les entrevistes totes van seguir la mateixa estructura, ja que els temes els tenia clars des d'un principi, tot i que vaig donar espai a la improvisació i la naturalitat de les entrevistes.

Molts intents després, vaig arribar a la forma del puzzle que, per la forma com parlaven els entrevistats, quedava natural una declaració després de l'altra:

1. Declaracions generals sobre la feina i l'efecte que té el riure
2. Cooperació internacional amb altres ONG i organitzacions
3. Com perceben els pallassos en països llunyans?
4. Què fan per guanyar-se al públic en els casos anteriorment descrits? El preshow i la connexió amb el públic
5. Quin tipus d'humor utilitzen per connectar amb ells?
6. No tot l'humor funciona i, a segons quins llocs, poden arribar a censurar-lo, però són una ONG apolítica que no jutja, només va a fer riure
7. Apel·lació al sentiment de sentir-se un heroi, quan van a fer riure als nens en situacions poc favorables
8. Per què ho fan? Què els motiva?
9. Tancament

I així, l'acabament és un breu text per a provocar la reflexió de l'oient en si mateix, els seus privilegis, la seva ceguera sobre ells i l'arrogància i hipocresia humana.

Pel que fa a la música i l'ambient, quan la veu ficcionada parla, només hi ha ambient de carrer, amb els efectes de so corresponents a cada moment, en una combinació de recopilats meus i extrets de bancs gratuïts i oberts, ja que no tot el que vaig

poder gravar tenia la millor qualitat. Les dues músiques, extretes de Pixabay, les he buscat una mica animades, la segona més que la primera, perquè sent un pòdcast sobre pallassos, no podia posar melodies massa transcendents, per molt important que sigui la seva feina.

3.2. En segona persona, construïnt el teu personatge

Aquest ets tu. Bé, ho seràs en els següents vint-i-vuit minuts. Una persona qualsevol, no se sap per què o com has arribat fins aquí. Només saps que ets aquí. Has viscut una vida privilegiada, coneixes el patiment, sí, però des de la teva bombolla. Mai has viscut una guerra, mai has hagut d'emigrar en condicions perilloses, mai has patit per la teva vida. Ets com un full en blanc, com una esponja a punt d'absorbir tot el que sentiràs.

De fet, el teu personatge no és tan neutre, per la forma amb la qual pensa i es relaciona, t'he fet tenir un punt d'arrogància. Durant el guió es filtren els teus pensaments i reaccions al voltant dels pallassos, com quasi sentir-te decebut/da quan veus que són pallassos. Tot això per construir el missatge crític que vull donar: que vivim en bombolles privilegiades; i el teu personatge, després de la representació se n'adona.

La narració en segona persona s'utilitza de vegades en llibre d'autoajuda, videojocs immersius, eslògans publicitaris o lletres de cançons. És més inusual trobar-la en novel·les (tot i que és possible, com a "Si en una nit d'hivern un viatger" d'Italo Calvino), i molt menys en cròniques periodístiques. Però és indiscutible que es tracta d'una opció que, quan es duu a terme correctament, pot aportar a la història una perspectiva única i poderosa.

Si parléssim d'un llibre, en una narració en segona persona, el lector és el protagonista i s'aconsegueix que els esdeveniments que passin a la història li passin a ell, que podria ser ell com qualsevol altre que llegeixi la novel·la. Per aconseguir que el lector s'emocioni, senti por, rigui i visqui la història com a pròpia, s'ha de crear una atmosfera quasi immersiva amb la segona persona és clau en el procés.

Portat al món periodístic, és una manera d'eliminar el periodista de les seves cròniques i centrar l'atenció en el tema concret que es vol tractar. És deixar de dir "jo vaig veure això" i dir "tu pots observar que hi ha això". Una mena d'antídot per l'egocentrisme que es pot desenvolupar en personalitats periodístiques.

El temps que millor s'adequa per aquesta persona en aquest tipus de narració és el temps present. No vas anar a cap espectacle mai, no es poden implantar records que no han passat. Ets un personatge, interpretes un paper que ha estat creat per aquest projecte en específic, tens una memòria buida, només existeixes en el present, en el moment de l'espectacle.

L'ús correcte de la descripció espacial és essencial per aconseguir la immersió del lector en una narració en segona persona. A banda de descriure enormement l'entorn per facilitar la visualització de l'escena, és essencial que si la intenció és que qualsevol persona pugui sentir que és dins la història, no val imposar emocions, s'han de provocar mitjançant la literatura.

3.3. Guió literari

“Gire a la derecha”. Li fas cas. Tens una fe cega en aquest quadradet brillant, t’ha portat per un camí només lleugerament incòmode pel metro de Barcelona. Fas un parell de passes a la direcció indicada, per fi davant d’una portalada enmig del carrer que et dona la benvinguda a l’immens edifici de parets grogues i embelliments rojos. El Teatre Lliure de Montjuïc s’alça davant teu. “Ha llegado”. Fas un parell de passes més, creuant el marc de les portes del carreró.

La paret de la teva dreta, tot i no ser la façana principal, presumeix del groc i el vermell que caracteritza l’edifici. Al bell mig de la paret hi ha el logo del Teatre Lliure fet una porta i amb dues caròtides roges a cada banda. I desentonant una miqueta per la seva modernitat, trobes una placa blanca amb les paraules Plaça de Margarida Xirgu gravades a sobre. “Ha llegado”.

COTXES T’envolten uns quinze cotxes que acaben d’arribar i busquen aparcament. Setze, tens un darrere teu i encara no t’has adonat que camines sobre la carretera. PIIIIIPP Fas un salt cap a la dreta abans que no et xiulin i mires al conductor amb una expressió apologètica. “Ha llegado”, que sí, pesada. PIP Desactives el Maps.

“No tinc ni idea del que vinc a veure”, penses mentre camines cap a la façana principal, l’únic que t’han avisat és que l’espectacle et farà riure. Hah, ho dubto. Ja davant dels esglaons amb la barana vermella que porten a l’entrada del teatre, mires el rellotge. Les sis i trenta-nou de la tarda, exactament. Arribes amb vint minuts d’antelació, perfecte. Penses que tindràs temps per treure l’entrada, anar al lavabo, buscar el seient, acomodar-te, silenciar el mòbil i passar els ulls pel prospecte de l’obra.

Excepte que no faràs res d’això. Ets a només uns moments d’entendre-ho, però aquest espectacle no serà com altres representacions que hagi vist enlloc. No pujaràs les escales, ni entraràs al teatre, ni seuràs en una butaca, ni estaràs davant un escenari. No tens entrada. Tampoc la necessites. L’espectacle que veuràs avui no en requereix, de burocràcies com aquesta.

Deixes l’escala enrere i, per primer cop, no et fixes en l’edifici i mires la plaça. L’espai buit que tens davant. Bé, no tant buit. Hi ha un munt de famílies envoltant

alguna cosa del centre. El primer que et crida l'atenció és el so que t'envolta: SO PLAÇA NENS.

T'apropes a la multitud per veure què causa tanta emoció, i mentre travesses el mur de gent que et separa d'aquesta cosa misteriosa, ho vas entenent. Comences a veure fileres de cadires de fusta col·locades en mitja rotllana i una mica més endavant, veus nens petits asseguts al terra, seguint també la forma de lluna creixent i mirant cap al centre del cercle. Deixes d'avançar i simplement observes. Hi ha una mena de catifa blava ovalada al terra de la plaça i dues caixes d'altaveus negres, una a cada costat de la taca blava del terra. Al costat d'un d'ells pots intuir tres figures que parlen entre sí: un home de cabells grisos i roba divertida, i dos més que juraries que els has vist abans, encara no saps on.

SO PEP CALLAU PRESHOW Un home vestit amb uns cridaners pantalons i americana de color rosa amb flors blaves, apareix de darrere teu. MÉS COSES El so de la petita trompeta que porta et sobresalta i quasi et molesta, però als nens sembla fels-hi gràcia.

SO NEGRO Y FLACO Més lluny, també entre les fileres de cadires mig plenes, hi ha dos altres homes també vestits d'una manera estranya. Un anava de negre amb topos blancs i l'altre de blanc amb topos negres. Estan jugant amb els petits del públic. Són dos, però es mouen com si fossin un, els seus moviments es complementen, tot i que semblen barallar-se, veus una mena de complicitat en la seva relació. MÉS SO NEGRO Y FLACO.

Són pallassos. Acabes d'entendre de què anirà l'espectacle. No ho vols admetre, però sents una espècie de decepció, com si esperesis més, com si t'hagués tocat el premi de consol en una rifa.

Una dona de cabells arrissats que fa uns segons estava ajupida davant un grupet de nens i nenes passa per davant teu i et dona un paper: Pallassos Sense Fronteres, taula rodona.

La llista de ponents, a mode de Dramatis Personae, va posant nom als pallassos que has vist entre el públic:

- Pep Callau (el del conjunt rosa i flors blaves). SO PEP CALLAU Fundador i membre de la Junta de Pallassos Sense Fronteres, començà la seva activitat fa 28 anys amb la companyia Gog i Magog.
- El Negro y el Flaco (la parella de pallassos de blanc i negre). Una companyia formada el 1994 que combina el teatre i el circ, regulars col·laboradors de Pallassos Sense Fronteres.
- Anna Montserrat, que només pots suposar que és la pallassa que t'ha donat aquest fulletó, sòcia i membre de la junta de Pallassos Sense fronteres des de 2001, que acaba de tornar d'una expedició a Xile.

I a continuació els tres presentadors, que relaciones amb les tres misterioses figures del centre de la plaça:

- El del cabell blanc i roba divertida es diu Tortell Poltrona de nom artístic i Jaume Mateu de nom biològic, el fundador i president de Pallassos Sense Fronteres.
- Andreu Buenafuente, que just s'acaba d'unir a l'organització.
- Pepe Viyuela, que ja porta uns anys de voluntari.

Al darrere del full trobes una explicació de la història d'aquesta ONG dedicada al riure benèfic. Diu així:

MÚSICA FADE IN

Durant un dinar de Nadal del 1992, la germana d'un pallasso barceloní, Jaume Mateu, va proposar-li actuar en camps de refugiats de l'antiga Iugoslàvia. Amb el suport de les famílies d'alumnes de l'Escola Projecte, Jaume, la seva dona Montserrat Trias i el seu fill Blaï van fer el primer espectacle a Veli Joze el 26 de febrer. Així va néixer una organització per fer espectacles gratuïts en zones de crisi. El 1993, van fundar l'associació amb amics i pacifistes, autofinançant-se vuit expedicions a Iugoslàvia. Més endavant portaria a la creació de Clowns Without Borders International (CWBI) el 2012, amb seccions a 13 països actualment.

Quan la guerra als Balcans va acabar, PSF va continuar el seu camí, arribant a Kosovo i establint projectes durant la crisi de refugiats de 2015 a Macedònia i Grècia. Aquesta organització va ser testimoni de les polítiques restrictives d'Europa en matèria de drets d'asil, però mai va defallir en la seva missió d'ajudar els necessitats.

El compromís de PSF no es va limitar a Europa. Al Magreb i Palestina, l'organització va començar a treballar el 1994, enviant artistes als campaments sahrauís i a Palestina. Tot i les dificultats, com la impossibilitat d'entrar a Gaza el 2008, PSF va persistir, determinat a oferir suport als nens atrapats en aquests conflictes interminables.

A Amèrica Central, PSF va intervenir durant els anys noranta, una època marcada per règims totalitaris i guerres internes. Els primers projectes a Guatemala, Nicaragua i Colòmbia van ser plens d'esperança, però també de reptes. Malgrat la manca de sostenibilitat econòmica, PSF va continuar treballant, formant artistes locals i realitzant més de 130 gires. El projecte de Quibdó a Colòmbia, que combina espectacles amb suport psicològic per a nens afectats pel conflicte intern, és un testimoni del seu impacte positiu.

El 2005, PSF va veure la seva utilitat a Àsia després del devastador tsunami de 2004 a Sri Lanka. Les actuacions de pallassos van ajudar a esmorteir el trauma dels nens, una metodologia que es va repetir després del terratrèmol d'Haití del 2010 i a Xile. El 2017, la validesa científica del seu treball va ser reconeguda, demostrant que les seves intervencions reduïen el PTSD en nens refugiats sirians al Líban. Aquesta evidència va reforçar la importància del seu treball en emergències.

A l'Àfrica, PSF va iniciar les seves intervencions el 2001 a Guinea Equatorial. Treballant en països com la República Democràtica del Congo, Angola, Somàlia i Etiòpia, PSF va adaptar els seus espectacles a les cultures locals, demostrant que els nens africans riuen i gaudeixen igual que qualsevol altre nen i rebutjant la idea neocolonialista d'aquell heroi blanc propi del voluntarisme i el turisme solidari. PSF ha realitzat gairebé 130 accions al continent, contribuint a salvar vides i donar suport a les poblacions afectades per conflictes oblidats.

El Pròxim Orient també ha estat una regió prioritària per a PSF des de 1995, amb missions a Palestina i suport a refugiats a Síria, Líban, Jordània i el Kurdistan iraquetà. Les pallasses han jugat un paper fonamental, oferint suport emocional a les dones afectades per la violència. PSF ha mantingut un compromís sostingut amb les poblacions vulnerables de la regió, utilitzant l'humor i l'actuació per fomentar la resiliència i la cohesió comunitària.

Dins d'Europa, PSF ha vist de primera mà el retrocés en la defensa dels drets humans, especialment durant la crisi de refugiats de 2015. Malgrat els murs i les portes tancades, PSF ha continuat treballant per portar llum i esperança a les persones necessitades. Durant la pandèmia de COVID-19, l'organització va llançar el projecte "Somriurevirus" a Espanya, oferint suport emocional a la infància afectada pel confinament estricte.

Des dels Balcans fins a Àfrica, Àsia, Amèrica i el Pròxim Orient, PSF ha demostrat una trajectòria marcada per la seva adaptabilitat i dedicació. Amb gairebé 130 gires a Amèrica, més de 130 accions a l'Àfrica, i intervencions en situacions d'emergència a tot el món, PSF ha deixat una empremta indeleble en la vida de centenars de milers de nens i les seves famílies. L'organització continua creixent i professionalitzant-se, però mai perd de vista la seva missió original: portar alegria i suport emocional als qui més ho necessiten, demostrant que fins i tot en les situacions més adverses, el somriure i la solidaritat poden fer una gran diferència.

MÚSICA FADE OUT

Aquest simple tros de paper t'ha obert els ulls d'una manera inimaginable. No sabies que existia aquesta organització, però estas a punt de descobrir-ne més. Per quan aixequis els ulls del paper, tot el públic de la plaça seu al terra i les cadires al voltant d'aquest escenari improvisat, ara plenes, miren cap als pallassos, que ja estan reunits al centre de la plaça. Pep Callau, agafant un micròfon, posa en marxa l'espectacle.

*** ESPECTACLE ***

TORNADA CARRER

Mentre tornes una mica a la realitat, reflexiones. Reflexiones sobre el que acabes de sentir, i sobre els riures que has compartit amb aquests desconeguts de la plaça. Però reflexiones també sobre tu, sobre el poc impacte que haurà tingut aquest espectacle en tu, que no et cal res i que vius una vida còmoda, senzilla. A tu, que ja ho tens tot, que tant et fa riure amb un espectacle així com amb un vídeo de xarxes. Tu, que seguiràs de nou la veueta impersonal del Maps a través dels túnels del metro de Barcelona per tornar a casa, al teu propi sostre i al teu llit. I t'adones que saps molt poc de la vida, el món i la justícia.

3.4. ESCALETA

VEU (PP)	TALLS (PP)	SONS (2 I 3 P)
		Carrer 2P
	“Gire a la izquierda”	Carrer
Li fas cas. Tens una fe cega en aquest quadradet brillant, t’ha portat per un camí només lleugerament incòmode pel metro de Barcelona. Fas un parell de passes a la direcció indicada, per fi davant d’una portalada enmig del carrer que et dona la benvinguda a l’immens edifici de parets grogues i embelliments rojos. El Teatre Lliure de Montjuïc s’alça davant teu.		Carrer
	“Ha llegado”	Carrer
Fas un parell de passes més, creuant el marc de les portes del carreró. La paret de la teva dreta, tot i no ser la façana principal, presumeix del groc i el vermell que caracteritza l’edifici. Al bell mig de la paret hi ha el logo del Teatre Lliure fet una porta i amb dues caròtides roges a cada banda. I desentonant una miqueta per la seva modernitat, trobes una placa blanca amb les paraules		Carrer

Plaça de Margarida Xirgu gravades a sobre.		
	“Ha llegado”	Carrer
T’envolten uns quinze cotxes que acaben d’arribar i busquen aparcament. Setze, tens un darrere teu i encara no t’has adonat que camines sobre la carretera.		Carrer + Cotxes
		Carrer + bocina cotxe
Fas un salt cap a la dreta abans que no et xiulin i mires al conductor amb una expressió apologetica.		Carrer
	“Ha llegado”	Carrer
Que sí, pesada.		Carrer
	So Maps apagar	Carrer + so Maps apagar
Desactives el maps.		Carrer
		Carrer
“No tinc ni idea del que vinc a veure”, penses mentre camines cap a la façana principal, l’únic que t’han avisat és que		Carrer

l'espectacle et farà riure. Hah, ho dubto. Ja davant dels esglaons amb la barana vermella que porten a l'entrada del teatre, mires el rellotge. Les sis i trenta-nou de la tarda, exactament. Arribes amb vint minuts d'antelació, perfecte. Penses que tindràs temps per treure l'entrada, anar al lavabo, buscar el seient, acomodar-te, silenciar el mòbil i passar els ulls pel prospecte de l'obra. Excepte que no faràs res d'això. Ets a només uns moments d'entendre-ho, però aquest espectacle no serà com altres representacions que hagi vist enlloc. No pujaràs les escales, ni entraràs al teatre, ni seuràs en una butaca, ni estaràs davant un escenari. No tens entrada. Tampoc la necessites. L'espectacle que veuràs avui no en requereix, de burocràcies com aquesta. Deixes l'escala enrere i, per primer cop, no et fixes en l'edifici i mires la plaça. L'espai buit que tens davant. Bé, no tant buit. Hi ha un munt de famílies envoltant alguna cosa del centre. El primer que et crida l'atenció és el so que t'envolta:		
		Carrer + So plaça nens

T'apropes a la multitud per veure què causa tanta emoció, i mentre travesses el mur de gent que et separa d'aquesta cosa misteriosa, ho vas entenent. Comences a veure fileres de cadires de fusta col·locades en mitja rotllana i una mica més endavant, veus nens petits asseguts al terra, seguint també la forma de lluna creixent i mirant cap al centre del cercle. Deixes d'avançar i simplement observes. Hi ha una mena de catifa blava ovalada al terra de la plaça i dues caixes d'altaveus negres, una a cada costat de la taca blava del terra. Al costat d'un d'ells pots intuir tres figures que parlen entre sí: un home de cabells grisos i roba divertida, i dos més que juraries que els has vist abans, encara no saps on.		Carrer
	So Pep Callau preshow	Carrer
Un home vestit amb uns cridaners pantalons i americana de color rosa amb flors blaves, apareix de darrere teu.		Carrer + So Pep Callau preshow
	So Pep Callau preshow	

El so de la petita trompeta que porta et sobresalta i quasi et molesta, però als nens sembla fels-hi gràcia.		
		Carrer + Nens riuen
Més lluny, també entre les fileres de cadires mig plenes, hi ha dos altres homes també vestits d'una manera estranya. Un anava de negre amb topes blancs i l'altre de blanc amb topes negres.		Carrer + So Negro y Flaco preshow
	So Negro y Flaco preshow	Carrer
Estan jugant amb els petits del públic. Son dos, però es mouen com si fossin un, els seus moviments es complementen, tot i que semblen barallar-se, veus una mena de complicitat en la seva relació.		Carrer + So Negro y Flaco preshow
	So nens rient	Carrer
Son pallassos. Acabes d'entendre de què anirà l'espectacle. No ho vols admetre, però sents una espècie de decepció, com si esperesis més, com si t'hagués tocat el premi de consol en una rifa.		Carrer + So Pep Callau quan parli ell + So Negro y Flaco quan parli d'ells + Riures de nens quan parli

Una dona de cabells arrissats que fa uns segons estava ajupida davant un grupet de nens i nenes passa per davant teu i et dona un paper: Pallassos Sense Fronteres, taula rodona. La llista de ponents, a mode de Dramatis Personae, va posant nom als pallassos que has vist entre el públic: - Pep Callau (el del conjunt rosa i flors blaves). SO PEP CALLAU Fundador i membre de la Junta de Pallassos Sense Fronteres, començà la seva activitat fa 28 anys amb la companyia Gog i Magog. - El Negro y el Flaco (la parella de pallassos de blanc i negre). Una companyia formada el 1994 que combina el teatre i el circ, regulars col·laboradors de Pallassos Sense Fronteres. - Anna Montserrat, que només pots suposar que és la pallassa que t'ha donat aquest fulletó, sòcia i membre de la junta de Pallassos Sense fronteres des de 2001, que acaba de tornar d'una expedició a Xile.		de l'Anna Montserrat
--	--	-----------------------------

I a continuació els tres presentadors, que relaciones amb les tres misterioses figures del centre de la plaça: - El del cabell blanc i roba divertida es diu Tortell Poltrona de nom artístic i Jaume Mateu de nom biològic, el fundador i president de Pallassos Sense Fronteres. - Andreu Buenafuente, que just s'acaba d'unir a l'organització. - Pepe Viyuela, que ja porta uns anys de voluntari. Al darrere del full trobes una explicació de la història d'aquesta ONG dedicada al riure benèfic. Diu així:		
		Fade Out Carrer + Fade In Música Lofi
Durant un dinar de Nadal del 1992, la germana d'un pallasso barceloní, Jaume Mateu, va proposar-li actuar en camps de refugiats de l'antiga Iugoslàvia. Amb el suport de les famílies d'alumnes de l'Escola Projecte, Jaume, la seva dona Montserrat Trias i el seu fill Blaï van fer el primer espectacle a Veli Joze el 26 de febrer. Així va néixer una organització per fer espectacles gratuïts en zones de		Música Lofi

crisi. El 1993, van fundar l'associació amb amics i pacifistes, autofinançant vuit expedicions a Iugoslàvia. Més endavant portaria a la creació de Clowns Without Borders International (CWBI) el 2012, amb seccions a 13 països actualment. Quan la guerra als Balcans va acabar, PSF va continuar el seu camí, arribant a Kosovo i establint projectes durant la crisi de refugiats de 2015 a Macedònia i Grècia. Aquesta organització va ser testimoni de les polítiques restrictives d'Europa en matèria de drets d'asil, però mai va defallir en la seva missió d'ajudar els necessitats. El compromís de PSF no es va limitar a Europa. Al Magreb i Palestina, l'organització va començar a treballar el 1994, enviant artistes als campaments sahrauís i a Palestina. Tot i les dificultats, com la impossibilitat d'entrar a Gaza el 2008, PSF va persistir, determinat a oferir suport als nens atrapats en aquests conflictes interminables. A Amèrica Central, PSF va intervenir durant els anys noranta, una època marcada per règims totalitaris i guerres internes. Els primers projectes a Guatemala, Nicaragua i Colòmbia van ser plens d'esperança, però també de		
--	--	--

reptes. Malgrat la manca de sostenibilitat econòmica, PSF va continuar treballant, formant artistes locals i realitzant més de 130 gires. El projecte de Quibdó a Colòmbia, que combina espectacles amb suport psicològic per a nens afectats pel conflicte intern, és un testimoni del seu impacte positiu. El 2005, PSF va veure la seva utilitat a Àsia després del devastador tsunami de 2004 a Sri Lanka. Les actuacions de pallassos van ajudar a esmoreir el trauma dels nens, una metodologia que es va repetir després del terratrèmol d'Haití del 2010 i a Xile. El 2017, la validesa científica del seu treball va ser reconeguda, demostrant que les seves intervencions reduïen el PTSD en nens refugiats sirians al Líban. Aquesta evidència va reforçar la importància del seu treball en emergències. A l'Àfrica, PSF va iniciar les seves intervencions el 2001 a Guinea Equatorial. Treballant en països com la República Democràtica del Congo, Angola, Somàlia i Etiòpia, PSF va adaptar els seus espectacles a les cultures locals, demostrant que els nens africans riuen i gaudeixen igual que qualsevol altre nen i rebutjant la idea neocolonialista d'aquell heroi blanc propi del voluntarisme i el turisme solidari.		
---	--	--

PSF ha realitzat gairebé 130 accions al continent, contribuint a salvar vides i donar suport a les poblacions afectades per conflictes oblidats. El Pròxim Orient també ha estat una regió prioritària per a PSF des de 1995, amb missions a Palestina i suport a refugiats a Síria, Líban, Jordània i el Kurdistan iraquià. Les pallasses han jugat un paper fonamental, oferint suport emocional a les dones afectades per la violència. PSF ha mantingut un compromís sostingut amb les poblacions vulnerables de la regió, utilitzant l'humor i l'actuació per fomentar la resiliència i la cohesió comunitària. Dins d'Europa, PSF ha vist de primera mà el retrocés en la defensa dels drets humans, especialment durant la crisi de refugiats de 2015. Malgrat els murs i les portes tancades, PSF ha continuat treballant per portar llum i esperança a les persones necessitades. Durant la pandèmia de COVID-19, l'organització va llançar el projecte "Somriurevirus" a Espanya, oferint suport emocional a la infància afectada pel confinament estricte. Des dels Balcans fins a Àfrica, Àsia, Amèrica i el Pròxim Orient, PSF ha demostrat una trajectòria marcada per la		
---	--	--

seva adaptabilitat i dedicació. Amb gairebé 130 gires a Amèrica, més de 130 accions a l'Àfrica, i intervencions en situacions d'emergència a tot el món, PSF ha deixat una empremta indeleble en la vida de centenars de milers de nens i les seves famílies. L'organització continua creixent i professionalitzant-se, però mai perd de vista la seva missió original: portar alegria i suport emocional als qui més ho necessiten, demostrant que fins i tot en les situacions més adverses, el somriure i la solidaritat poden fer una gran diferència.		
		Fade Out Música Lofi + Fade In Carrer
Aquest simple tros de paper t'ha obert els ulls d'una manera inimaginable. No sabies que existia aquesta organització, però estas a punt de descobrir-ne més. Per quan aixeques els ulls del paper, tot el públic de la plaça seu al terra i les cadires al voltant d'aquest escenari improvisat, ara plenes, miren cap als pallassos, que ja estan reunits al centre de la plaça. Pep Callau, agafant un micròfon, posa en marxa l'espectacle.		Carrer
	Inici espectacle 26 feb (presentació i	

	sketch de “Bona Tarda”	
	Interrupció Pepe Viyuela espectacle 26 feb	
	Inici espectacle 26 feb (breu menció a la fundació)	
	Aplaudiments	
	Presentació Negro y Flaco espectacle 6 abril	
	So xiulet Negro y Flaco 26 feb	
	TALL NEGRO Y FLACO 1	
	Aplaudiments	
	Inici espectacle 26 feb (donar pas a l’Anna Montserrat)	
	Aplaudiments	
		Fade In Música

		animada
	TALL VIYUELA 1	Música animada
	TALL CALLAU 1	Música animada
	TALL MONTSERRAT 1	Música animada
	TALL NEGRO Y FLACO 2	Música animada
	TALL CALLAU 2	Música animada
	TALL POLTRONA 1	Música animada
	TALL MONTSERRAT 2	Música animada
	TALL MONTSERRAT 3	Música animada
	TALL CALLAU 3	Música animada
	TALL POLTRONA 2	Música animada
	TALL NEGRO Y FLACO 3	Música animada
	TALL NEGRO Y FLACO 4	Música animada

	TALL CALLAU 4	Música animada
	TALL POLTRONA 2	Música animada
	TALL CALLAU 5	Música animada
	TALL MONTSERRAT 3	Música animada
	TALL NEGRO Y FLACO 5	Música animada
	TALL MONTSERRAT 4	Música animada
	TALL MONTSERRAT 5	Música animada
	TALL CALLAU 6	Música animada
	TALL MONTSERRAT 6	Música animada
	TALL VIYUELA 2	Música animada
	TALL CALLAU 7	Música animada
	TALL NEGRO Y FLACO 6	Música animada
	TALL MONTSERRAT 7	Música animada

	TALL CALLAU 8	Música animada
	TALL MONTSERRAT 8	Música animada
	TALL POLTRONA 3	Música animada
	TALL MONTSERRAT 9	Música animada
	TALL NEGRO Y FLACO 7	Música animada
	TALL MONTSERRAT 10	Música animada
		Fade Out Música animada
	TALL VIYUELA 3	
	Tancament roda de premsa 23 de febrer	
	Aplaudiments	
		Fade In Carrer
Mentre tornes una mica a la realitat, reflexiones. Reflexiones sobre el que acabes de sentir, i sobre els riures que has compartit amb aquests desconeguts		Carrer

de la plaça. Però reflexiones també sobre tu, sobre el poc impacte que haurà tingut aquest espectacle en tu, que no et cal res i que vius una vida còmoda, senzilla. A tu, que ja ho tens tot, que tant et fa riure amb un espectacle així com amb un vídeo de xarxes. Tu, que seguiràs de nou la veueta impersonal del Maps a través dels túnels del metro de Barcelona per tornar a casa, al teu propi sostre i al teu llit. I t'adones que saps molt poc de la vida, el món i la justícia.		
		Fade Out Carrer

4. Metodologia

Per a realitzar aquest reportatge sonor ficcionat, he assistit a tres actes de Pallassos Sense Fronteres: la roda de premsa de la presentació del llibre el 21 de febrer, l'acte de presentació del llibre el 26 de febrer i un espectacle familiar que van fer El Negro y El Flaco el 6 d'abril. Vaig gravar-ho absolutament tot: l'ambient previ als actes, els actes en sí i l'ambient posterior.

Vaig agendar entrevistes amb els contactes que havia fet previs als actes i durant els mateixos. Al desembre vaig fer el primer contacte amb Laura Jiménez, de premsa, que em va donar permís per fer el TFG de l'organització i també em va donar un calendari provisional dels espectacles que farien durant els primers mesos de l'any que podria assistir. Ella em va passar el número de la Geraldine, la que s'encarregava d'organitzar-los i, tot i que ella estava molt enfeïnada, em va donar el calendari amb els dies confirmats.

El dia de la roda de premsa, vaig parlar amb Pep Callau i Tortell Poltrona i els vaig explicar el projecte. Cinc dies després, quan va acabar l'acte de presentació del llibre, li estava fent l'entrevista a Pep Callau. L'entrevista va durar quasi 40 minuts. Aquell dia vaig pressionar una mica a Tortell Poltrona per agendar una entrevista, sabent que altres mitjans ja m'havien dit que era molt difícil, però ni això ni mails van arribar a res, per desgràcia. Afortunadament, durant les gravacions de la roda de premsa i de la presentació, ja vaig extreure declaracions d'ell.

També vaig fer el contacte amb l'Anna Montserrat, que em va passar el número de telèfon i vaig agendar l'entrevista unes setmanes després, ja que marxava d'expedició a Xile. Primerament, el dia que vam agendar, ella no va poder assistir, ja que estava afectada per la tornada i la reconnexió amb la seva rutina, però vam tornar a quedar pocs dies després. L'entrevista va durar quasi una hora i mitja.

El 6 d'abril, després de l'espectacle de la Companyia El Negro y el Flaco, vaig parlar amb ells i els vaig preguntar si es podien quedar una estona per una entrevista, van accedir. L'entrevista va rondar els tres quarts d'hora.

Així doncs, entre les gravacions dels tres actes, l'ambient previ i posterior, i les entrevistes, em va quedar moltes hores per revisar i extreure fragments, per

confeccionar la peça al final. Hores d'escoltar, tallar i provar els trossos d'àudio en diferents ordres i superposicions, com si fos el muntatge d'un puzle auditiu, seguint el fil narratiu que tenia al cap.

5. BIBLIOGRAFIA

- *Projectes actuals | pallassos sense fronteres.* (s. f.).
<https://www.clowns.org/ca>
- Fronteras, P. S. (s. f.). *EL BLOG DE PAYASOS SIN FRONTERAS.*
<https://blogclowns.blogspot.com/>
- *Riures i emocions: els viatges de Pallassos sense fronteres (1993-2022).* (2024).
- Dossier de premsa de la presentació del llibre de PSF
- Ros Clemente, F. (2014).
<https://eduso.net/res/wp-content/uploads/documentos/741.pdf#page=199>
- *Ayuda humanitaria.* (s. f.). Consejo de la Unión Europea.
<https://www.consilium.europa.eu/es/policies/humanitarian-aid/>
- Ros Clemente, F., & Úcar, X. (2013). *Aportes para la definición, caracterización y expansión de un "Clown socioeducativo"* [Conference: XXVI Seminario Interuniversitario de Pedagogía Social. Torío, S y otros (Coord.)].
https://www.researchgate.net/publication/259264819_Aportes_para_la_definicion_caracterizacion_y_expansion_de_un_Clown_socioeducativo
- SONRISA MÉDICA. (2022, 23 agosto). *NOSALTRES - Sonrisa Medica - La risa es la mejor medicina.* Sonrisa Medica - la Risa Es la Mejor Medicina.
<https://www.sonrisamedica.org/ca/nosaltres/>
- *Pallapupas, Pallassos d'hospital.* (s. f.). <https://pallapupas.org/ca/>
- *Des clowns pour les enfants à l'hôpital - Le Rire Médecin.* (s. f.).
<https://www.leriremedecin.org/>

- *Clown care | Children's National Hospital.* (s. f.). Children's National Hospital.
<https://www.childrensnational.org/plan-your-visit/inpatient-and-hospital-stays/patient-services-and-hospital-amenities/family-support-services/clown-care>
- MasterClass. (2021). What Is Second Person Point of View in Writing? How to Write in Second Person Narrative Voice With Examples. *Masterclass*.
<https://www.masterclass.com/articles/what-is-second-person-point-of-view-in-writing-how-to-write-in-second-person-narrative-voice-with-examples>
- Nuria. (2022, 24 enero). ▷ Características y ejemplos del narrador en segunda persona → [Nuria Sierra] . *Nuria Sierra*.
<https://nuriasierra.com/narrador-en-segunda-persona/>
- Carmen, R. G. M., Carmen, R. P., Angeles, F. P. M., Lourdes, J. N., & Montserrat, B. G. (s. f.). *Terapias complementarias en los cuidados: Humor y risoterapia*.
https://scielo.isciii.es/scielo.php?pid=S1132-12962005000100008%20&script=sci_arttext
- ¿Qué es el humor blanco? | *Humor Sapiens*. (s. f.).
<https://humorsapiens.com/index.php/articulos-y-ensayos-de-humor/que-es-el-humor-blanco>
- Sánchez, L. G. (2022, 25 julio). El turismo solidario, una tendencia que no convence a todos: "Hace de la pobreza un espectáculo" *RTVE.es*.
<https://www.rtve.es/noticias/20220725/turismo-solidario-volunturismo/2385540.shtml>
- Christian, R., José Ramos, Carlos Susanibar, & Gunther Balarezo. (2003). *Risoterapia: Un nuevo campo para los profesionales de la salud*.
<http://www.scielo.org.pe/pdf/rspmi/v17n2/a05v17n2.pdf/1000>

- Log in or sign up to view. (s. f.).
<https://www.facebook.com/clownsinternational/>
- *Guerres dels Balcans (1991-2001)*. (2020, 18 octubre). Apunts.
<https://apuntsteo.wordpress.com/europa/guerres-dels-balcans/>
- jokerfactory.com. (s. f.). *Pep Callau | Inici*. <https://www.pepcallau.com/>
- *La companyia | El negro y el Flaco*. (s. f.).
http://www.elnegroyelflaco.org/?page_id=53
- *XICANA Anna Montserrat*. (s. f.).
<http://www.lamaleta.cat/companyies/xicana-anna-montserrat/>

6. Annex

Al mateix enllaç també trobareu les entrevistes completes en brut i les declaracions tallades (les escollides per la versió final i també les que no han entrat a la peça):

https://drive.google.com/drive/folders/1xIxBfVCWiteNSNFRNgHUWqXFjDwO2l8?usp=drive_link